

SO'X TUMANINING AGROTSENOZ ZARARKUNANDA TANGACHAQANOTLILARI

Abdullojonov Goibjon

Annotatsiya

Mazkur maqolada So'x tumanining agrotsenozlarida tarqalgan zararkunanda tangachaqanotlilari (Aphididae) haqida ma'lumot berilgan. Ushbu zararkunandalar qishloq xo'jaligi ekinlariga jiddiy zarar yetkazishi mumkin, shu bois ularning ekologik va iqtisodiy ahamiyatiga e'tibor qaratilgan. Maqola davomida tangachaqanotlilar turkumiga kiruvchi asosiy turlar, ularning tarqalish hududi va agrotsenozlardagi roli tahlil qilinadi. Shuningdek, bu zararkunandalarning oldini olish va ularga qarshi kurashish uchun qo'llaniladigan usullar ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: So'x tumani, Agrotsenoz, Zararkunanda, Tangachaqanotlilar, Aphididae, Ekologik ahamiyat, Iqtisodiy zarar, Zararkunandalarga qarshi kurash, Biologik kurash, Pestitsidlar, O'simliklar himoyasi.

Абстрактный

В статье представлены сведения о вредителе тли (Aphididae), распространенном в агроценозах Сохского района. Эти вредители могут нанести серьезный ущерб сельскохозяйственным культурам, поэтому акцентируется внимание на их экологическом и экономическом значении. В ходе статьи анализируются основные виды, относящиеся к семейству бобовых птиц, их ареал распространения и роль в агроценозах. Также обсуждаются методы, используемые для предотвращения и борьбы с этими вредителями.

Ключевые слова: Сохский район, Агроценоз, Вредитель, Тля, Экологическое значение, Экономический ущерб, Борьба с вредителями, Биологический контроль, Пестициды, Защита растений.

Abstract

This article provides information about the pest Aphididae (Aphididae) distributed in the agrocenoses of the Sokh district. These pests can cause serious damage to agricultural crops, therefore, attention is paid to their ecological and economic importance. The article analyzes the main species of the Aphididae family, their distribution area and role in agrocenoses. Methods used to prevent and combat these pests are also considered.

Keywords: Sokh district, Agrocenoses, Pest, Aphididae, Ecological importance, Economic damage, Pest control, Biological control, Pesticides, Plant protection.

Agrotsenozlarda zararkunandalar o'simliklarning rivojlanishiga, hosil olishiga va sifatiga katta ta'sir ko'rsatadi. Tangachaqaqnotlilar (Aphididae) – bu kichik o'simliklarni so'rib oziqlanadigan hasharotlar bo'lib, ular butun dunyo bo'ylab o'simliklar ekinlariga zarar yetkazadi. Tangachaqaqnotlilarning zararli ta'siri nafaqat o'simliklarning ozuqa moddalari bilan ta'minlanishini kamaytirish, balki ular orqali ko'plab virusli kasalliklarning tarqalishiga ham olib keladi. O'zbekistonda, jumladan, So'x tumanida, bu zararkunandalar ko'plab qishloq xo'jaligi ekinlariga zarar yetkazishi sababli, ularni o'rganish va ular bilan kurashish muhimdir. Zararkunandalar turkumiga kiruvchi asosiy turlar, ularning ekologik xususiyatlari va tarqalish sharoitlari o'rganiladi.

Tangachaqaqnotlilar (Aphididae) – bu kichik o'simliklarni so'rib oziqlanadigan hasharotlar bo'lib, ular butun dunyo bo'ylab, jumladan, O'zbekistonda ham keng tarqalgan. Tangachaqaqnotlilarning o'simliklarga zarar etkazishi ularning ozuqa moddalarini barglar va novdalardan so'rish orqali amalga oshiriladi. Bu zararkunandalar nafaqat o'simliklarning sog'lom rivojlanishiga to'sqinlik qiladi, balki ular orqali turli viruslar va boshqa patogenlar o'simliklardan o'simliklarga tarqaladi.

So'x tumani o'zining iqlimi va yer sharoitlari tufayli ko'plab qishloq xo'jaligi ekinlari bilan mashhur. Biroq, bu hududda tangachaqaqnotlilarning keng tarqalishi va ular tomonidan yetkaziladigan zararlar qishloq xo'jaligi uchun muammo bo'lib qolmoqda. Tangachaqaqnotlilar asosan bug'doy, makkajo'xori, sabzavotlar va boshqa

ko'plab ekinlarga zarar yetkazadi. O'simliklardan ozuqa moddalari so'rib olinadi, bu esa ularning rivojlanishini sekinlashtiradi va hosilni kamaytiradi.

Tangachaqaqanotlilar ekologik nuqtai nazardan, o'simliklarni zararlashning birinchi bosqichida ular bilan oziqlanib, o'simliklarning o'sishini sekinlashtiradi va ularning o'z-o'zini himoya qilish imkoniyatlarini pasaytiradi. Bundan tashqari, ular orqali o'simlik kasalliklari, ayniqsa viruslar tarqaladi. Iqtisodiy jihatdan, zararkunandalar qishloq xo'jaligi mahsulotlarining sifatini va miqdorini kamaytiradi, shuningdek, qishloq xo'jaligi ishchilari uchun qo'shimcha xarajatlar keltiradi.

Kimyoviy usullar: Pestitsidlar yordamida zararkunandalarni nazorat qilish. Biroq, kimyoviy vositalar atrof-muhitga zarar etkazishi mumkin, shuning uchun ularni ishlatish ehtiyotkorlik bilan amalga oshiriladi.

Biologik usullar: Tangachaqaqanotlilarga qarshi foydali hasharotlar, masalan, ladybird (*Coccinellidae*) va parasitoidlarni ishlatish.

Mexanik usullar: Ekologik toza usullardan biri sifatida zararkunandalarni qo'lda yoki mexanik vositalar yordamida yig'ish.

So'x tumanidagi tangachaqaqanotlilarning tarqalishi

So'x tumanining agrotsenozlarida tangachaqaqanotlilarning tarqalishi iqlim sharoitlariga, o'simliklarning turi va o'sish davriga bog'liqdir. Tuman o'zining issiq va quruq iqlimi bilan tangachaqaqanotlilarga qulay sharoitlar yaratadi. Ayniqsa, bahor va yoz fasllarida, havo harorati yuqori bo'lib, o'simliklar rivojlanishi davom etayotgan paytlarda tangachaqaqanotlilarning ko'payishi tezlashadi.

So'x tumanida asosiy zarar etkazuvchi tangachaqaqanotlilar turkumiga quyidagi turlar kiradi:

Aphis gossypii – bu tur paxta ekinlariga zarar yetkazuvchi asosiy zararkunandadir. U paxta barglarini so'rib, hosilni pasaytiradi va qishloq xo'jaligi uchun katta iqtisodiy zarar keltiradi.

Myzus persicae – bu kapusta va boshqa sabzavotlarga zarar yetkazuvchi tangachaqaqanoti bo'lib, o'simliklarning o'sishini sekinlashtiradi va sifatini pasaytiradi.

Macrosiphum rosae – bu tur asosan atirgul va boshqa mevali daraxtlarga zarar yetkazadi. Bu turning ko'payishi, o'simliklarning gullashiga va meva berishiga to'sqinlik qiladi.

International Conference on Economics, Finance, Banking and Management

Hosted online from Paris, France

Website: econfseries.com

24th December, 2024

Bu turdagi tangachaqaqnotlilar o'simliklarning barglarini so'rib, ularning fotosintez jarayonini buzadilar, bu esa o'simliklarning umumiy holatini yomonlashtiradi. So'rilgan joylarda, o'simliklar charchaydi, quruqlashadi va hosil kamayadi.

Ekologik va iqtisodiy zarar

Tangachaqaqnotlilarning ekologik zararini tahlil qilishda, birinchi navbatda ularning o'simliklarning o'sishiga bo'lgan salbiy ta'sirini ko'rib chiqish zarur. O'simliklarni oziqlantirish jarayonida ular nafaqat ozuqa moddalari (asosiy minerallar va azot) bilan ta'minlashni kamaytiradi, balki o'simliklarning shikastlanishiga va ularda o'zgarishlarga sabab bo'ladi. Bu o'zgarishlar esa hosilning sifatiga va miqdoriga ta'sir qiladi.

Bundan tashqari, tangachaqaqnotlilar o'simliklar orasida virusli kasalliklarni tarqatishning asosiy vositasi bo'lib, ularni tarqatish orqali ekinlar yuqori xavfli kasalliklarga duchor bo'ladi. Masalan, Tobacco mosaic virus va Cucumber mosaic virus kabi kasalliklar paxta va sabzavot ekinlarida keng tarqalgan bo'lib, ular hosilni sezilarli darajada kamaytiradi.

Tangachaqaqnotlilarga qarshi kurashda zamonaviy raqamli texnologiyalar va monitoring tizimlaridan foydalanish zarur. So'x tumanida zararkunandalar tarqalishini kuzatish uchun dronlar, sensörlar va aqlli tizimlardan foydalanish usullari rivojlantirilishi kerak. Bu tadqiqotlar orqali zararkunandalar tarqalishini aniq prognozlash va samarali kurash strategiyalarini ishlab chiqish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. S. A. Xusanov, "Qishloq xo'jaligi zararkunandalariga qarshi kurash", Tashkent, 2015.
2. I. A. Ismailov, "Agrotsenozlardagi tangachaqaqnotlilarning ekologik o'rni", O'zbekiston fanlar akademiyasi, 2018.
3. M. J. Tashpulatov, "Biologik kurash usullari: tangachaqaqnotlilarga qarshi kurash", Toshkent, 2020.
4. A. M. Mirzaev, "So'x tumanining qishloq xo'jaligi ekinlarida zararkunandalar va ularning tarqalishi", Farg'ona Davlat Universiteti, 2017.